

EMILE GAUDIN ȘI PRINCIPATELE ROMÂNE: ACTIVITATEA CONSULARĂ (SEPTEMBRIE 1795 – MARTIE 1796) ȘI LEGĂTURILE CU SPAȚIUL ROMÂNESC

Violeta-Anca EPURE¹

Cuvinte cheie: Franța, Principatele Române, Emile Claude Gaudin, activitate consulară, viziune

Mots clef: la France, les Principautés Roumaines, Emile Claude Gaudin, activité consulaire, vision.

Interesul manifestat de lumea occidentală față de Moldova și Țara Românească la cumpăna secolelor XVIII-XIX, asemuite pe drept cuvânt cu „două corăbii plutind pe o mare furtunoasă”, decurgea în mare măsură din poziția lor geopolitică, poziție care „le-a dat puterea, ca și slăbiciunea”¹. Curiozitatea occidentalilor a fost impulsionată și de agravarea crizei orientale, determinată de mutațiile care au intervenit în structurile sistemului politic european. Înființarea consulatelor străine, între care și cel francez, a constituit o bună cale de pătrundere a influențelor culturale și ideologice în Principatele Române.

Deși necesitatea înființării de consulate franceze în Principate fusese demonstrată încă de pe la 1762 și confirmată în deceniile care au urmat², se pare că Franța a ținut cont de reticențele Porții față de astfel de „inovații”. Locul consulilor a fost suplinat cu succes, într-o primă instanță și mai cu seamă din punct de vedere politic, de secretarii francezi atașați domnitorilor fanarioți din cele două Principate Române. După modificarea situației internaționale a Franței survenită după revoluție, când ea a fost nevoită să-și retragă ambasaderele de la Viena, Varșovia și Sankt Petersburg, cu însemnate rosturi în evoluția problemei orientale, chestiunea existenței consulatelor în

¹ Universitatea „Ștefan cel Mare” Suceava – Facultatea de Istorie și Geografie, SUCEAVA.

¹ Veniamin Ciobanu, *Statutul juridic al Principatelor Române în viziune europeană (sec. al XVIII-lea)*, Iași, 1999, p. 7.

² Andrei Oțetea, *Înființarea consulatelor franceze în țările românești*, în *RI*, XVIII, 1932, 10-12, p. 330-331, 333; Pompiliu Eliade, *Influența franceză asupra spiritului public în România. Originile. Studiu asupra stării societății românești în vremea domniilor fanariote*, București, 1982, p. 178.

Principatele Dunărene a revenit și a câștigat teren în atenția diplomației franceze. Astfel, atât Moldova, cât și Valahia au dobândit, pentru guvernul francez, rolul unor importante posturi de observație, motiv pentru care s-a impus ca necesară înființarea de consulate franceze în aceste provincii. Pentru Franța, problema stabilirii de reprezentanțe diplomatice în capitalele celor două Principate Române s-a impus la finalul secolului al XVIII-lea mai mult ca o chestiune de prestigiu³. Cu toate acestea, după înființarea consulatelor rusești și austriece în capitalele celor două Principate, diplomația franceză a înțeles necesitatea de a avea acolo un observator oficial, care să contracareze influența rusă, respectiv austriacă.

Deși Directoratul l-a numit la începutul anului 1795 pe Constantin Stamati în funcția de agent al Republicii franceze la București, Poarta l-a respins pe motiv că fusese supus otoman. A fost înlocuit cu secretarul ambasadei franceze din capitala otomană, Emile Claude Gaudin, care va deveni primul consul al Franței la București, cu titlul de „agent confidențial pe lângă Domnul Munteniei”. Misiunea sa avea un dublu caracter: politic și economic, trebuind să se ocupe de interesele politice și economice ale Republicii franceze în Principatele Dunărene, să informeze guvernul francez despre situația politică, economică și socială din Principate, din Polonia și Ungaria, să-i supravegheze pe consulii Rusiei și Austriei din Principate, să câștige încrederea domnilor, prin intermediul cărora ar fi putut să influențeze Poarta într-un sens favorabil intereselor franceze în regiune⁴. Într-o primă instanță, consulatele franceze de la București și Iași au jucat mai degrabă un rol politic decât unul economic.

De altfel, încă din toamna anului 1795, la Iași se răspândea zvonul că un anume Montlave urma să ocupe funcția de agent consular francez. Știrea a fost dezmințită de domnitorul Alexandru Callimachi, dar chiar și așa, zvonul îl neliniștea pe viceconsulul austriac Timoni. Prezența unui agent oficial din partea Franței i-ar fi creat multe dificultăți în ceea ce privește misiunea de influențare a stării de spirit a cercurilor conducătoare de la Iași, în sensul intereselor austriece⁵.

La 7 februarie 1796, Delacroix, ministrul Afacerilor Externe francez, propunea Directoratului „să examineze dacă nu este în interesul cauzei publice să se stabilească un consul general în provinciile turcești de dincolo de Dunăre”, cu atât mai mult cu cât

³ S-a afirmat chiar că Franța, care se bucura de o mare influență la Constantinopol și beneficia deja de informatori siguri în Principate, în persoana secretarilor francezi de pe lângă domnii fanarioți, nu ar mai fi avut nevoie de consuli în acele provincii. Stela Mărieș, *Supușii străini din Moldova în perioada 1781-1862*, Iași, 1985, p. 35; Andrei Oțetea, *op. cit.*, p. 334.

⁴ Stela Mărieș, *op. cit.*, p. 35; Ariadna Camariano-Cioran, *L'activité d'Emile Claude Gaudin, premier consul de France à Bucarest*, în *RRH*, IX, 1970, 2, p. 253-254.

⁵ Veniamin Ciobanu, *La granița a trei imperii*, Iași, 1985, p. 107; Dan Berindei, *Legături și convergențe istorice româno-franceze*, în *RdI*, 32, 1979, 3, p. 406; Principele Dimitrie I. Ghika, *Franța și Principatele Dunărene (1789-1815)*, traducere și postfață: Andrei Alexandru Căpușan, Iași, 2008, p. 20.

Franța părea avantajată în această zonă din punct de vedere economic⁶. R. Vernignac a fost trimis la Constantinopol cu misiunea de a trata chestiunea consulatului. A fost încheiată în acest sens o înțelegere, care însă nu a fost ratificată de Directorat. Fără a mai aștepta, Vernignac l-a trimis la București pe **Emile Claude Gaudin**⁷ cu titlul de „agent confidențial” pe lângă Divanul Țării Românești. Emile Gaudin fusese secretarul lui Vernignac. Pe atunci în vârstă de doar 25 de ani, el era însoțit de mai tânărul Jacques Montal. Gaudin avea un salariu de 7500 de lire, dar și obligația de a-l hrăni și caza pe secretarul său, Montal, care nu avea decât 1200 de lire. El a funcționat la București între 5 septembrie 1795-30 martie 1796⁸. La scurt timp, i-a urmat Constantin Stamati în calitate de agent secret (8 februarie 1796)⁹.

Se pare că în viziunea diplomației franceze, Constantin Stamati oferea condițiile de rasă și educație „dorite pentru un bărbat care să aducă bune servicii”. Stamati cunoștea limbile vorbite în Peninsula Balcanică, precum și procedeele politice utilizate de grecii din Fanar. În reflecțiile și instrucțiunile sale adresate Comitetului salvării publice, Stamati sublinia că „Principatele Valahia și Moldova au devenit obiectul ambiției spoliatoare a celor două Curți imperiale și al intrigilor diplomatice care tracasează continuu Divanul din Constantinopol. Prin poziția lor geografică între Banatul Timișoarei, Transilvania, Polonia și Marea Neagră, aceste provincii prezintă avantaje politice și comerciale atât pentru Casa de Austria, cât și pentru Rusia”. În plus, ocupațiile armatelor austriece și ruse, resursele și fertilitatea celor două Principate motivau ambițiile și pretențiile celor două Curți. Dacă Franța ar fi numit acolo un agent

⁶ Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, Supliment I, volumul III, 1709-1812. *Documente culese din Arhivele Ministeriului Afacerilor Străine din Paris de A. I. Odobescu*, 1889, p. 408-409, 428; Andrei Oțetea, *op. cit.*, p. 334; Veniamin Ciobanu, *op. cit.*, 1985, p. 47-48; Principele Dimitrie I. Ghika, *op. cit.*, p. 20; Stela Mărieș, *op. cit.*, p. 35.

⁷ Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, Supliment I, volumul II, 1781-1814, *Documente culese din Arhivele Ministeriului Afacerilor Străine din Paris de A. I. Odobescu*, București, 1885, p. 217, 296; Pompiliu Eliade, *op. cit.*, p. 180; Stela Mărieș, *op. cit.*, p. 35; N. Iorga, *Un discours jacobin à la Sublime Porte*, în *RHSEE*, XVII, 1940, 7-9, p. 228-229; Ariadna Camariano-Cioran, *op. cit.*, p. 252.

⁸ Hurmuzaki, *Documente...*, Supliment I, vol. II, p. 160; *Ibidem*, Supliment I, vol. III, p. 422; *Istoria Românilor*, vol. VI, *Românii între Europa clasică și Europa luminilor (1711-1821)*, coordonatori Paul Cernovodeanu, Nicolae Edroiu, București, 2002, p. 651; Jean Nouzille, *La diplomatie française et les Principautés Danubiennes au début du XIX-e siècle*, în *RRH*, XXXVIII, 1999, 1-4, p. 28-29; Dan Berindei, *Orașul București, reședință și capitală a Țării Românești (1459-1862)*, București, 1963, p. 128; Ariadna Camariano-Cioran, *op. cit.*, p. 252; Alexandru Duțu, „Până nu vine iarna, primăvară nu se face”. *Transformări în mentalitățile Sud-Est europene la început de secol XIX*, în volumul *Sud-Estul european în vremea Revoluției Franceze. Stări de spirit, reacții, confluențe*, coordonator Alexandru Duțu, 1994, p. 13.

⁹ Hurmuzaki, *Documente...*, Supliment I, vol. III, p. 410; *Ibidem*, Supliment I, vol. II, p. 114-115, 121, 130; Stela Mărieș, *op. cit.*, p. 35; Ariadna Camariano-Cioran, *op. cit.*, p. 253-254.

inteligent și patriot, efectele influențelor străine ar fi fost reduse și „poate chiar împărțirea Poloniei și totala sa aservire n-ar fi avut loc”¹⁰.

Stamati nu a fost acceptat de Poartă¹¹ în calitate de consul general sub pretextul că fusese „raia”, adică creștin supus otoman¹². La 6 iunie 1796, Emile Gaudin îl informa pe Descorches despre impresia defavorabilă făcută la București de numirea lui Constantin Stamati în calitate de consul general al Republicii franceze. În plus, Stamati le era cunoscut valahilor și moldovenilor deoarece, pe când se afla în serviciul lui Alexandru Ipsilanti, fugise „fără a spune nimic nimănui” împreună cu abatele Le Chevalier. Evenimentul menționat, precum și supușenia otomană puteau cauza dificultăți din partea Porții¹³.

Sosirea lui Gaudin și a secretarului său la București la 25 august 1795, precum și audiența la domn din data de 29 a aceleiași luni, erau consemnate într-un raport consular rus scris la București, la 10/ 21 septembrie 1795. În ciuda bunei primiri care i s-a făcut la Curte, Severin observa că Gaudin nu era încă acreditat, neavând firman sau berat de recunoaștere a calității de consul din partea Înaltei Porți. Acest lucru, însă, se pare că nu l-a împiedicat pe Gaudin să folosească titlatura de „consul”. Mai mult, el se erija în protectorul polonezilor emigrați și încerca să se apropie de boieri pentru a afla noutăți despre cele ce se petreceau la Viena și Varșovia. Corespondența cu superiorii săi din capitala otomană era cifrată; mai mult, scria consulul rus, avea mai multe cifruri. Tot Severin mai remarcă faptul că Gaudin nu era prea încântat de noua sa funcție, dorind să se întoarcă cu soția sa în Franța.

¹⁰ Hurmuzaki, *Documente...*, Supliment I, vol. II, p. 102 și urm., 125-126, 141; *Ibidem*, Supliment I, vol. III, p. 411-412; Leonid Boicu, *Principatele Române în raporturile politice internaționale (1792-1821)*, Iași, 2001, p. 104; Stela Mărieș, *op. cit.*, p. 35; Principele Dimitrie I. Ghika, *op. cit.*, p. 20; Cătălina Vătășescu, *Martori occidentali și stări de spirit în Sud-Estul Europei (sfârșitul secolului al XVIII-lea – primele decenii ale secolului al XIX-lea)*, în volumul *Sud-Estul european în vremea Revoluției Franceze. Stări de spirit, reacții, confluențe*, coordonator Alexandru Dușu, 1994, p. 40.

¹¹ În ciuda eșecului în chestiunea ocupării funcției de consul în Principate, Stamati a continuat să slujească Franța. În 1796, el redacta Instrucțiunile pentru secretarul ambasadei din Constantinopol, Carra Saint-Cyr, care urma să dețină provizoriu postul de consul la București. Hurmuzaki, *Documente...*, Supliment I, vol. II, p. 348-349; *Ibidem*, Supliment I, vol. III, p. 429; Pompiliu Eliade, *op. cit.*, p. 180.

¹² În realitate, se pare că nu se dorea sporirea numărului consulatelor străine în Imperiul Otoman. Hurmuzaki, *Documente...*, Supliment I, vol. III, p. 428; *Ibidem*, Supliment I, vol. II, p. 162, 168; Veniamin Ciobanu, *op. cit.*, 1985, p. 110; *Călători străini despre Țările Române*, vol. X, Partea a II-a (volum îngrijit de Maria Holban, Maria M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu), București, 2001, p. 1295; E. Gaudin, *Du soulèvement des nations chrétiennes dans la Turquie européenne, ses causes, ses résultats probables, son influence présumable sur les intérêts présents et futurs de l'Europe en général et sur ceux de la France en particulier par [...]*, ancien tribun, Paris, 1822, p. 21; Pompiliu Eliade, *op. cit.*, p. 179; Neagu Djuvara, *Între Orient și Occident. Țările Române la începutul epocii moderne*, traducere de Maria Carпов, București, 1995, p. 185; Principele Dimitrie I. Ghika, *op. cit.*, p. 20-21.

¹³ Hurmuzaki, *Documente...*, Supliment I, vol. III, p. 428.

La București, Gaudin¹⁴ a locuit în casa lui Hortollan, care era asociat cu Pelet¹⁵. Împreună aveau o întreprindere comercială cu sediul la Constantinopol și cu o sucursală la București. Gaudin s-a apropiat de boieri, a dat petreceri¹⁶, a intervenit pentru un tarif nou, mai bun pentru întreprinderea amintită. Severin consemna, cu o ușoară umbră de invidie, la 10/ 21 decembrie 1795 că domnul îl trata pe Gaudin cu multă considerație. Acesta era un obișnuit al Curții; împreună cu soția, chiar o vizitase pe doamna țării. „Gaudin se insinuează cu familiaritate în societatea boierilor și mai ales printre curtenii greci”. Era invitat la petrecerile date de hatmanul Caragea sau de spătarul Manu, „unde grecii beau cu el în cinstea Republicii”. A fost bănuț de agentul austriac și de cel rus¹⁷ că ar uneli cu niște misterioși emisari poloni¹⁸. Colegii săi, cel austriac și cel rus, îl numeau în rapoartele adresate superiorilor lor „iacobin turbat” și „intrigant”¹⁹.

Gaudin trebuia să observe, în primul rând, atitudinea domnitorilor fanarioți, apoi ce se petrecea în Polonia și Ungaria, să se abțină „de a se amesteca în ceea ce ar putea să dăuneze succesului misiunii sale”, să vegheze asupra prosperității comerțului francez în Principate. În plus, instrucțiunile pe care acesta le primise subliniau necesitatea prezenței agenților francezi la București și Iași²⁰. Din păcate, scurta ședere în București nu i-a permis să se ocupe decât de înflorirea comerțului francez în Principate²¹. A înaintat domnitorului Alexandru Moruzi un memoriu în favoarea casei de comerț Pellet et Hortollan, care avea o sucursală la București. A activat pentru

¹⁴ Hurmuzaki, *Documente...*, serie nouă, vol. I, p. 700-701.

¹⁵ Leonid Boicu opina că atât iacobinul Hortollan, cât și asociatul său, Pellet erau agenți mascați pentru care ambasadorul Descorches a obținut de la Poartă aprobarea de înființare a unei case de comerț. În 1795, Sulkowski, intrat în legătură cu Hortollan, trebuia să organizeze la București, Ismail și Hotin puncte de legătură între Polonia și Constantinopol. Leonid Boicu, *op. cit.*, p. 104; Veniamin Ciobanu, *Relațiile politice româno-polone între 1699 și 1848*, București, 1980, p. 159.

¹⁶ *Documente privind istoria României. Colecția Eudoxiu de Hurmuzaki (serie nouă)*, vol. I, *Rapoarte consulare ruse (1770-1796) din „Arhiva politică externă a Rusiei”, Moscova* sub îngrijirea acad. A. Oțetea, București, 1962, p. 716; Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente...*, Supliment I, vol. II, p. 157-158; Veniamin Ciobanu, *Jurnal ieșean la sfârșit de veac (1775-1800)*, Iași, 1980, p. 161, 164.

¹⁷ Hurmuzaki, *Documente...*, serie nouă, vol. I, p. 716, 760.

¹⁸ Ariadna Camariano-Cioran, *op. cit.*, p. 258.

¹⁹ *Ibidem*, p. 253.

²⁰ Hurmuzaki, *Documente...*, Supliment I, vol. II, p. 122-124, 125, 129-130; Leonid Boicu, *op. cit.*, p. 102-103. Nemulțumit de activitatea lui Gaudin, austriecii îl caracterizau drept sclerată, mizerabil, purtător al „doctrinei infernale” sau trădător al poporului. Hurmuzaki, *Documente...*, Supliment I, vol. II, p. 86-88, 127-129; Ariadna Camariano-Cioran, *op. cit.*, p. 252-253.

²¹ Tot consulul rus amintea la 10/ 21 decembrie 1795 că Gaudin intenționa să facă livrări de pastramă și seu prin Salonic și Genova, pentru folosul marinei. Se pare că era ajutat în acest proiect de spătarul Manu și de compatriotul său, Hortollan. Hurmuzaki, *Documente...*, serie nouă, vol. I, p. 716; Leonid Boicu, *op. cit.*, p. 102-103; Ariadna Camariano-Cioran, *op. cit.*, p. 253-254.

îmbunătățirea regimului vamal al negustorilor francezi și chiar a reușit să obțină un tarif vamal apropiat celui rus, tarif care acorda negustorilor francezi drepturi egale celor pe care le aveau confrății lor ruși și austrieci. Acest lucru însemna că sudiții francezi, conform tarifului, trebuiau să plătească pe viitor taxe vamale mai mici de 3%, asemeni sudiților ruși și austrieci, fapt care era în măsură să favorizeze dezvoltarea comerțului francez în Principate. Din păcate, Franța nu a valorificat aceste avantaje, fiind întrecută din punct de vedere comercial în această regiune de Austria, Anglia sau statele germane²².

Ca un om care-și petrecuse cei șase ani de mai înainte în Turcia, a intuit caracterul domnitorului și al curții. A înțeles că „a-i trezi interesul personal” (conform recomandărilor primite la instalarea pe post), însemna a-i măguli orgoliul și vanitatea. S-a afirmat că niciodată un memoriu asemănător cu al său nu ar fi fost acceptat de către o altă Curte care să nu fi fost fanariotă. El sublinia faptul că Franța era prietena Turciei și prin urmare, avea aceleași drepturi ca Austria și Rusia; în plus, ocârmuirile cele mai luminate au atras întotdeauna în țara lor negustori străini. „Gândiți-vă, Principe, că în fastele comerțului francez se va putea citi cândva: „sub întâia domnie a lui Alexandru Moruzi s-au gândit și au reușit pentru prima oară comercianții francezi să deschidă comerț în Valahia. [...] Acest principe luminat și iubitor de oameni i-a primit în chipul cel mai măgulitor pe cetățenii Pellet și Hortollan, primii care s-au stabilit în București, capitala sa; principele i-a protejat și i-a încurajat, i-a ajutat chiar în tranzacțiile lor, acordându-le concesiuni de un fel nou și delicat... [...] Ori eu, subsemnatul, mă înșel foarte tare, ori inima unui Moruzi nu poate rămâne insensibilă la această formă de glorie, cea mai durabilă dintre toate”. Se pare că Alexandru Moruzi nu a rămas indiferent la asemenea elogii, cu toate că nu a renunțat în întregime la beneficiul vămilor sale. S-a mulțumit să rețină pe mai departe un procent de 3% pentru mărfurile importate din Turcia. Erau exceptate mărfurile franțuzești pentru care se plătitese deja la Constantinopol²³.

Pe lângă demersurile făcute pe lângă domn, Gaudin i-a cerut ambasadorului francez de la Constantinopol să intervină pe lângă marele dragoman al Porții, Gheorghe Moruzi, fratele domnitorului Valahiei, pentru încheierea unui aranjament favorabil negustorilor francezi. Ambasadorul Vernignac a făcut demersuri la Poartă, cerând să i se acorde Franței aceleași privilegii comerciale de care se bucurau și negustorii ruși și austrieci²⁴. A fost un bun observator, un spirit practic. Câțiva ani mai târziu a publicat opusculul *Du soulèvement des nations chrétiennes dans la Turquie européenne, ses causes,*

²² Hurmuzaki, *Documente...*, Supliment I, vol. II, p. 158-159; Ariadna Camariano-Cioran, *op. cit.*, p. 255-258; Stela Mărieș, *op. cit.*, p. 35-36.

²³ Hurmuzaki, *Documente...*, serie nouă, vol. I, p. 712; *Ibidem*, Supliment I, vol. III, p. 421; Pompiliu Eliade, *op. cit.*, p. 181-182; Ariadna Camariano-Cioran, *op. cit.*, p. 255-257.

²⁴ Ariadna Camariano-Cioran, *op. cit.*, p. 255.

*ses résultats probables, son influence présumable sur les intérêts présents et futurs de l'Europe en général et sur ceux de la France en particulier*²⁵.

La 7 februarie 1796, Gaudin a fost rechemat la Constantinopol²⁶, unde a predat toate documentele secretarului agenției franceze, Montal; Vernignac îi scria lui Delacroix despre revocarea misiunii lui Emile Gaudin pe lângă domnul Valahiei, la 19 iunie 1796²⁷. Gaudin a părăsit Bucureștii la finalul lunii iunie 1796 împreună cu soția sa, o femeie din Smyrna, cu care se căsătorise în timpul vieții sale aventuroase din Orient, și pe care era foarte gelos. Cu privire la aceasta, fostul agent confidențial francez scria: „Nu-mi voi lăsa soția în orașul acesta unde domnește un lux desfrânat, unde virtutea e ca și necunoscută, unde stricăciunea stăpânește aproape toate inimile, unde îndeletnicirea obișnuită a bărbaților și a femeilor este jocul”²⁸.

Severin menționa revocarea din funcție a lui Gaudin într-un raport consular întocmit la București la 4/ 15 iunie 1796. Era regretat de domn și de întreaga Curte. Se pare că Vernignac intenționa să-l numească în funcția de agent provizoriu pe fostul secretar al lui Gaudin, Montal, până la venirea grecului Constantin Stamati, ce fusese mai demult în serviciul prințului Ipsilanti la Iași și mai apoi agent secret al francezilor la Hamburg. Severin mai menționa și opoziția domnitorului Alexandru Moruzi cu privire la numirea acestui grec, fost „raia” în funcția deținută mai înainte de Gaudin. Se pare că Principele Moruzi îl cunoștea de mai înainte pe acel grec intrigant și răutăcios, după cum îl caracteriza consulul rus. Moruzi atrăgea atenția că dacă li se permitea francezilor să aibă drept agenți în Principate foste raiale, atunci și rușii vor cere pentru funcția de consuli în Turcia „persoane care mai înainte au fost supuse Porții”.

Emile Gaudin aprecia în lucrarea sa publicată la 1822²⁹, că cele două Principate Dunărene nu se transformaseră într-un „pustiu nelocuit” doar datorită „uimitoarelor bogății și inepuizabilei fertilități a pământului”, existând încă în ciuda exploatării turco-fanariote³⁰.

²⁵ *Ibidem*, p. 260.

²⁶ Hurmuzaki, *Documente...*, serie nouă, vol. 1, p. 760; De menționat că trimisul Suediei la Constantinopol, Mouradzea d'Ohsson, fusese și el raiA. La 1799, Poarta ortomană emitea un hatt-ı hümayun care prevedea că viceconsulii străini din Imperiul Otoman „să fie de neamul stăpânirii lor” și „nu din supușii puternicii mele împărății”. Hurmuzaki, *Documente...*, Supliment I, vol. II, p. 137; Leonid Boicu, *op. cit.*, p. 124; Principele Dimitrie I. Ghika, *op. cit.*, p. 21.

²⁷ Hurmuzaki, *Documente...*, Supliment I, vol. II, p. 133, 136-137, 143; Jean Nouzille, *op. cit.*, p. 30; Ariadna Camariano-Cioran, *op. cit.*, p. 258-259.

²⁸ Hurmuzaki, *Documente...*, Supliment I, vol. II, p. 141, 143; Pompiliu Eliade, *op. cit.*, p. 183.

²⁹ *Du soulèvement des nations chrétiennes dans la Turquie européenne, ses causes, ses résultats probables, son influence présumable sur les intérêts présents et futurs de l'Europe en général et sur ceux de la France en particulier par [...], ancien tribun*. Emile Gaudin, *op. cit.*, *passim*.

³⁰ Ovidiu Muntean, *Imaginea românilor în Franța la mijlocul secolului al XIX-lea*, Cluj-Napoca, 2005, p. 177.

Fostul secretar al ambasadei franceze de la Constantinopol și fostul consul francez la București în perioada 1795-1796, aprecia, în 1822, evenimentele din anul precedent ca fiind rezultatul firesc al „frământărilor politice și militare care au tulburat nu numai Europa, dar aproape tot globul în ultimii 30 de ani”. În cel de-al doilea capitol al lucrării, el amintea printre națiunile creștine din Imperiul Otoman și pe cea „moldavă și valahă”. A insistat și asupra stării de decadentă socială, politică și morală, consecință a dominației turco-fanariote³¹. El explica lipsa de entuziasm a românilor pentru cauza Eteriei printr-o „expunere a stării politice a națiunii moldovene și valahe”, care era în măsură să explice „pentru ce grecii au găsit acolo atât de puțin ajutor, de ce au atras așa de puțini prozeliți sub stindardul independenței comune creștine, pe care îl înălțaseră”³².

Gaudin consemna și el originea comună, latină, a locuitorilor din Principate: „poporul moldovean care ocupă această zonă a vechii Dacii, întinzându-se de la Nistru la Dunăre, dacă este să judecăm după idiomul său, este, în mod evident născut din acești coloniști romani pe care Traian și succesorii săi i-au adus acolo după rezistența lui Decebal și distrugerea regatului său”. La 1822, fostul consul observa caracterul unitar al locuitorilor celor două provincii: „națiunea valahă și moldoveană, cu toate că se află împărțită în două administrații separate, este asemănătoare, formează un singur și același popor”³³.

Gaudin susținea, în lucrarea sa din 1822, teoria originii slave a boierilor. El era de părere că existența termenului de „boier” atesta faptul că după încetarea migrației, războinicii slavi „prin forță și teroare” i-au cucerit pe locuitorii Moldovei și Valahiei, le-au adoptat limba, dar le-au dat, în schimb, „instituția feudală”, cu ajutorul căreia ei s-au transformat în veritabili stăpâni ai pământului. Apariția boierilor a echivalat, în viziunea lui Gaudin, cu subjugarea țărănimii³⁴. I-a descris pe boierii moldoveni și munteni de la 1821, pe care îi considera drept „profund ignoranți, superstițioși, înfumurați și lăudăroși”, grav „afecțați de exercițiul prerogativelor lor feudale” pe de o parte de administrația fanarioților, iar pe de alta, de dominația otomană³⁵. A observat lipsa unei clase intermediare între boieri și țărani, care se oglindea tocmai în slaba dezvoltare a meșteșugurilor și comerțului. Țăranii erau „numai coloni” pe moșiile

³¹ Emile Gaudin, *op. cit.*, p. 47; Ovidiu Muntean, *op. cit.*, p. 84.

³² Emile Gaudin, *op. cit.*, p. 57, 48; Ovidiu Muntean, *op. cit.*, p. 85; Nicolae Isar, *Principatele Române în epoca luminilor. 1770-1830. Cultura, spiritul critic, geneza ideii naționale*, Ediția a doua revăzută și adăugită, București, 2005, p. 235-236.

³³ Nicolae Isar, *op. cit.*, p. 200.

³⁴ *Ibidem*, p. 235.

³⁵ *Ibidem*.

boierești, apăsați de o fiscalitate excesivă. Emanciparea politică a Principatelor era legată, în viziunea lui, de întărirea economică și morală a țăranilor³⁶.

În alt capitol, sublinia că dominația otomană, în afară de frica pe care o inspira, mai avea „meritul” de a paraliza întreaga viață economică a Principatelor³⁷. Gaudin condamna și desființarea oștirii pământene de către principii fanarioți și înlocuirea ei cu gărzile lor personale de arnăuți, care reprezentau, potrivit lui, un instrument în plus de opresiune pentru populație. În epoca de dinaintea instaurării fanarioților, dregătoriile fuseseră deținute de boieri pământeni, din care cauză și veniturile lor rămăneau în țară. În epoca fanarioților, dregătoriile erau, în marea lor majoritate, pe mâna grecilor, iar bogățiile luau adeseori calea Constantinopolului odată cu plecarea lor din țară. După aprecierea sa, cantitățile de aur și de argint pe care fanarioții și clientela lor le-au scos din Principate în decursul ultimului secol erau imense. Potrivit propriilor estimări, veniturile familiei domnești din Moldova sau din Valahia se ridicau anual la 3 milioane de franci; veniturile celorlalți dregători din slujba statului se ridicau la aproximativ 2/3 din acea sumă, adică la vreo 2 milioane de franci: „Moldova și Valahia se văd deci jefuite la fiecare perioadă de 5 ani de 25 de milioane numerar efectiv, ceea ce, pentru un secol, dă suma enormă de 500 de milioane de franci”. Consulul francez considera că estimările sale erau mai degrabă moderate decât exagerate. Jaful și abuzurile administrației fanariote ar fi putut fi compensate într-o oarecare măsură de libertatea comerțului; dar, sub pretextul aprovizionării Constantinopolului, comerțul era monopolizat de turci, care cumpărau la prețuri fixe și în cantități arbitrare grâu, oi, boi, brânză. Monopolul turcesc era foarte strict și se obișnuia ca acele cantități care depășeau nevoile lor și ale consumului local să fie aruncate din ordinul turcilor în Dunăre pentru a împiedica exportarea lor în alte părți. Comparând situația moldovenilor și a muntenilor cu a celorlalte popoare din sud-estul Europei, Gaudin concluziona că ei nu erau raiale sau supuși ai Imperiului otoman, ci numai tributari; situația moldovenilor și a muntenilor era „aproape la fel de deplorabilă ca aceea a națiunilor raiale sau supuse, locuind părțile situate dincolo de Dunăre”³⁸.

Dar poate cea mai importantă și principala preocupare a consulului francez de la București, Emile Gaudin, a fost dezvoltarea de schimburi comerciale cu Franța și obținerea a maximum de avantaje pentru negustorii francezi. Într-un raport din 10 noiembrie 1795 trimis lui Raymond de Vernignac la Constantinopol, Gaudin demonstra importanța extinderii comerțului francez în aceste regiuni. El susținea că Franța, aliata Porții, trebuia să profite prin toate mijloacele de această situație pentru a

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, volumul XVI, 1603-1824, *Corespondență diplomatică și rapoarte consulare franceze* publicate după copiile Academiei Române de Nerva Hodoș, București, 1912, p. 665; Nicolae Isar, *op. cit.*, p. 207.

³⁸ Nicolae Isar, *op. cit.*, p. 221.

obține privilegiile comerciale. Geniul libertății, scria Gaudin, va deschide comerțului francez Marea Neagră; venise momentul, în viziunea sa, ca pavilionul tricolor francez să fluture pe Marea Neagră. Atunci Bucureștii, iar prin București trebuiau să se înțeleagă Valahia și Moldova, vor deveni un punct principal al comerțului francez și un antrepozit nu doar pentru produsele indigene, dar și pentru cele provenind din regiunile orientale ale acelei mări³⁹. Din afirmațiile lui Gaudin reieșea marea importanță pe care Franța o acorda dezvoltării comerciale a Principatelor Române⁴⁰.

După tratatul de la Adrianopol, Franța a numit un agent la Galați⁴¹. La 16 noiembrie 1829, girantul consulatului francez de la Iași, Viollier îi scria lui Polignac că navigația pe Dunăre a fost reluată și că la Galați ajunseseră un vas sard și mai multe rusești, care au adus tutun, caviar; Viollier mai nota că negustorii sosiți în oraș erau interesați să achiziționeze din Principate seu, miere, unt și brânză⁴². De altfel, și Emile Gaudin remarcă în septembrie 1830 schimbările benefice survenite după 1829 în domeniul comercial. Era, poate, și motivul pentru care respectivul se declara gata să revină la vechiul său post⁴³.

Odată cu misiunea lui Bois le Comte începea noua politică franceză în Orient, care fusese inaugurată de confratele și predecesorul său, Lagau⁴⁴. Faptul a avut o influență deosebită asupra mișcării naționale românești, care era sprijinită de Franța tacit, printr-un plus de autoritate politică atribuită consulilor din Principate. Rolul jucat de Huber în Moldova, cel al lui Billecocq în Valahia și cel care i-a revenit lui Colson în mișcarea politică a colonelului Ion Câmpineanu stau mărturie a celei stări de lucruri⁴⁵.

³⁹ Hurmuzaki, *Documente...*, Supliment I, vol. III, p. 400-401; *Ibidem*, Supliment I, vol. II, p. 232; Ariadna Camariano-Cioran, *op. cit.*, p. 254-254; Paul Cernovodeanu, *Un raport britanic din 1791 privitor la navigația și comerțul în Marea Neagră*, în *RI*, VII, 1996, 7-8, p. 605; Traian Ionescu, *L'échange maritime de marchandises entre les Principautés Danubiennes et la France durant la période 1829-1848*, în *RRH*, XXIII, 1974, 2, p. 270.

⁴⁰ Hurmuzaki, *Documente...*, Supliment I, vol. II, p. 93, 158-159; Ariadna Camariano-Cioran, *op. cit.*, p. 255; Eadem, *Spiritul revoluționar francez și Voltaire în limba greacă și română*, București, 1946, p. 21-22; Nicolae Isar, *op. cit.*, p. 224.

⁴¹ Constantin Bușe, *Comerțul exterior prin Galați sub regimul de port franc (1837-1883)*, București, 1976, p. 42.

⁴² Eudoxiu de Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, volumul XVII, *Correspondență diplomatică și rapoarte consulare franceze (1825-1846)* culese de Eudoxiu de Hurmuzaki, publicate după copiile Academiei Române de Nerva Hodoș, București, 1913, p. 228.

⁴³ Gh. Platon, Cristiana Oghină-Pavie, *Franța și Principatele Române în epoca „Restaurației naționale” (1821-1834)*, în volumul *Franța. Model cultural și politic*, volum editat de Alexandru Zub, Dumitru Ivănescu, Iași, 2003, p. 238.

⁴⁴ Hurmuzaki, *Documente...*, vol. XVII, p. 448-449; A. D. Xenopol, *Partidele politice în revoluția din 1848 în Principatele Române*, în *AARMSI*, II, 1909-1910, XXXII, p. 444; Gh. Platon, Cristiana Oghină-Pavie, *op. cit.*, p. 237.

⁴⁵ N. Iorga, *La pénétration des idées de l'Occident dans le Sud-Est de l'Europe aux XVII-e et XVIII-e siècle*,

Însă, liniile generale ale noii politici franceze fuseseră stabilite mai înainte; au existat personalități aparținând mediului diplomatic, care, la curent cu realitățile românești, și-au oferit serviciile în acest sens. A fost și cazul lui Emile Gaudin, fostul consul de la București din vremea Revoluției; respectivul scria la 18 septembrie 1830 în *Considérations sur l'état précédent des principautés de Valachie et de Moldavie et sur leur futur contingent probable*, despre condițiile favorabile create în Principate după tratatul de la Adrianopol, de pe urma cărora Franța ar fi putut trage foloase comerciale.

EMILE GAUDIN ET LES PRINCIPAUTES ROUMAINES:
L'ACTIVITE CONSULAIRE (SEPTEMBRE 1795 – MARS 1796)
ET SES LIAISONS AVEC L'ESPACE ROUMAIN

(Résumé)

Emile Claude Gaudin a occupé le poste d' "agent confidentiel" auprès du Divan de la Valachie entre septembre 1795 et mars 1796. Gaudin a insisté pendant son mandat aux côtés du prince régnant Alexandru Moruzi sur la nécessité d'augmenter les privilèges de la maison de négoce Pellet și Hortolan, mais aussi pour la création d'autres établissements commerciaux français dans les Principautés. Dans l'ouvrage publié à Paris en 1822, Du soulèvement des nations chrétiennes dans la Turquie européenne, ses causes, ses résultats probables, son influence présumable sur les intérêts présents et futurs de l'Europe en général et sur ceux de la France en particulier, l'ancien consul a invoqué auprès l'unité de race et de langue des Moldaves et des Valaques, l'attractivité, la variété paysagère et la grande disponibilité agraire capables d'assurer aux deux Principautés la prospérité dans les conditions de l'élimination des ingérences extérieures et intérieures, responsables, à son avis, de la stagnation du processus évolutif dans la région. L'observateur français en a trouvé les causes dans les guerres russo-turques dévastatrices et le régime de dépendance à la Porte, également mis à mal par les administrateurs préoccupés exclusivement par leurs propres intérêts et le spectre de l'enrichissement rapide et sans trop d'efforts.

în RHSEE, I, 1924, 4-6, p. 259; Mickaël Garry, *L'image des Principautés Roumaines dans la correspondance consulaire française (1821-1834) suivi de Notice statistique sur la Moldavie (1828) par Charles Lagau, vice-consul de France à Iași*, Mémoire de maîtrise de l'histoire contemporaine, Angers, 1996, p. 238; Gh. Platon, *Cristiana Oghină-Pavie*, op. cit., p. 238.